

содержанию культуры как сферы общественной жизни, влиянию этой идеологии на формирование определенных ценностей и идеалов среди широких народных масс.

Ключевые слова: идеология, культура, культурная политика, украинское правительство, Национально-демократическая революция 1917-1920 годов.

THE UKRAINIAN CULTURE IN THE IDEOLOGICAL STRUGGLE OF 1917-1920

Davva Victoria, graduate student, the Department of Cultural and Information Activities, Mariupol State University, Mariupol

The article defines the relationship of the ideological activity of the Ukrainian governments during the National Democratic Revolution of 1917-1920 with the advent of the new processes and trends in the Ukrainian culture. It analyzes the main activities of the revolutionary governments that restructured the ideological content of the Ukrainian culture and their outcomes. It estimates the ideological content of the culture as a sphere of social life, the influence of this ideology on the formation of certain values and ideals among the masses.

Key words: ideology, culture, cultural policy, the Ukrainian government, the National Democratic Revolution of 1917-1920.

UDC 316.7(477)«1917/1920»(045)

THE UKRAINIAN CULTURE IN THE IDEOLOGICAL STRUGGLE OF 1917-1920

Davva Victoria, graduate student, the Department of Cultural and Information Activities, Mariupol State University, Mariupol

The aim of this article is to define the relationship of the ideological activity of the Ukrainian governments during the National Democratic Revolution of 1917-1920 with the development of new processes and trends in the Ukrainian culture. An analysis of the main activities of the revolutionary governments and their impact on the ideological content of the Ukrainian culture is given.

Research methodology. Seventeen publications on the subject (review reports, scientific journals and newspaper articles) have been reviewed. The historical sources and archival materials have been used.

Results. The author examines the characteristics and policy priorities of the Ukrainian governments of 1917-1920 on the question of the national culture. It identifies the main objectives that were put before the governments in the implementation of this policy.

It substantiates the claim that the ideology of the Ukrainian revolutionary governments of 1917-1920 had a great influence on the formation of values, attitudes, and trends in the development of all spheres of the public life of the Ukrainian lands.

The research discloses the idea that the lack of ideology of the state slows down the process of state building and inhibits the spiritual and cultural development of the nation. Therefore, based on the social development of any country the nation-wide ideological principles should be defined.

An important aspect of the study is diametrically opposed ideological content of the national policy to the Bolshevik governments. If the change of the government of the Central Rada, Hetman and Directory of the Ukrainian culture experienced little change and evolved through succession and organic interrelation of ideas, values and attitudes of the ruling structures, then with the advent of the power of the Bolsheviks, who carried a new contrasting ideology into the Ukrainian culture, there was a crisis and a tough restructure in all its branches.

Novelty. An attempt to make a general comparative analysis depending on the changes in the Ukrainian culture connected with the ideological activities of the governments has been made.

Practical significance. The Ukrainian historians and cultural experts may find the information in this article useful for the study of theoretical and practical relations of ideology and culture.

Key words: ideology, culture, cultural policy, the Ukrainian government, the National Democratic Revolution of 1917-1920.

Надійшла до редакції 3.11.2016 р.

УДК 130.2:262.1:281.9(477.83/.86)«1921/1946»

КУЛЬТУРОТВОРЧІ РЕФЛЕКСІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА В ІСТОРІОСОФСЬКІЙ ПАРАДИГМІ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ 1921-1946 РОКІВ

Фарина Оксана Вікторівна, аспірантка, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
nm_faryna@mail.ru

На основі вітчизняної і зарубіжної історіографії аналізується внесок греко-католицького духовенства у культуру Східної Галичини 1921-1946 рр. Вивчення історичного доробку попередників умовно поділено на три

періоди: довоєнний, радянський, сучасний, зумовлені різними позиціями науковців, які займалися цією проблематикою. Виявлено, що у новітній період України збільшився науковий інтерес до церковної проблематики та визначення її ролі в суспільстві. Узагальнено, що дослідження різносторонньої діяльності греко-католицького духовенства у культурному просторі Східної Галичини є актуальними, проте комплексного вивчення культуротворчого внеску подвижників церкви у житті регіону 1921-1946 рр. не викладено.

Ключові слова: культура Східної Галичини, греко-католицьке духовенство, культуротворча діяльність церкви.

Постановка проблеми. Після легалізації Української греко-католицької церкви (УГКЦ) підвищився науковий інтерес до висвітлення її ролі в житті українців. Духovenство УГКЦ у 1921-1946 рр. було безпосереднім учасником культурного, політичного та економічного відродження українського народу, зокрема Східної Галичини. Аналіз історіографії дослідження показує, що історичні події, що стосувались священників УГКЦ, не завжди оцінювались об'єктивно й справедливо. Це пояснюється впливом партійно-тоталітарного режиму, наявністю цензури та атеїстичної ідеології у радянському суспільстві.

Метою даної статті є комплексно відтворити внесок греко-католицького духовенства у культурну спадщину Східної Галичини 1921–1946 рр. у вітчизняній та зарубіжній історіографії.

Виклад матеріалу дослідження. Розглянувши історичний доробок попередників, можна умовно виділити три періоди, що відображають позиції науковців, які займалися даною проблематикою: 1) довоєнний – 1921-1939 рр.; 2) радянський – 1940 – кін. 80 рр. ХХ ст.; 3) сучасний – 1991 – поч. ХХІ ст.

Виняткової уваги з окресленої проблематики першого періоду заслуговують праці вищого духовенства УГКЦ, а саме Г. Костельника, Й. Коциловського, А. Шептицького, Й. Сліпого. Прибічник збереження візантійського обряду Церкви, доктор філософії Г. Костельник залишив досить велику спадщину: «Доля унії», «Унія в еволюції», «Спір про епikleзу між Сходом і Заходом». Метою цих праць було з'ясувати роль УГКЦ у соціокультурному житті українців, її місце серед інших унійних церков та християнстві загалом. Він написав літературознавчі роботи, присвячені творчості видатного українського письменника І. Франка, видав збірку поезій «Помершій донечці», філософські праці «Три розправи про пізнання», «Світ як вічна школа. Філософічні розважання», теологічні роботи «Християнська апологетика», «Народна чи вселенська церква?», «Нова доба нашої церкви», «Справжнє джерело атеїзму» та ін.

Постать о. Гавриїла досить суперечлива в історії Церкви, адже під час Львівського псевдособору 1946 р. (ліквідація УГКЦ) він очолив «ініціативну групу» у приєднанні греко-католицького духовенства з православ'ям. Проаналізувавши його роботи, стає очевидним, що протопресвітер Г. Костельник був прихильником культурно-національного відродження Східної Галичини 20-30 рр. ХХ ст., виступав за збереження візантійського обряду в УГКЦ як запоруки її культурної самобутності.

Єпископ Перемиської єпархії, доктор філософії і теології Й. Коциловський дбав про рівень виховання й освіти священників, молоді, опікувався католицькою пресою. З приводу цього видавав пастирські листи, збирав конференції, соборчики.

Багато праць, що окреслюють напрями культуротворчої діяльності греко-католицького духовенства Східної Галичини, описано «Українським Мойсеєм», предстоятелем УГКЦ, доктором філософії, теології і права А. Шептицьким. У 1935 р. він писав у журналі «Українська культура», що «мистецтво важливе для духовного розвитку людини» [17], і тільки через збереження національної культури можна здобути місце у світовій культурі. Граф за походженням, Владика Андрей надавав великої уваги збереженню предметів культурної спадщини українського народу як джерела пізнання, адже вважав, що «кожен мистецький твір мусить бути висказом душі, а душа кожна висказується легше, повніше і правильніше, коли захоче ті віхи, серед яких вироста і до яких належить» [10; 4]. У статті «Мої спомини про предмет музейних збірок» А. Шептицький подав генезу свого зацікавлення пам'ятками минулого, а особливо захопленням старовинними іконами: «...заки я навчився читати й писати, ще дитиною, коли я не здавав собі справи з почувань, я серцем відчував красу нашої ікони...стоячи перед іконостасом, відчував я ту якусь непонятну емоцію, що її я нині назвав артистичною емоцією» [18; 6-7]

Свій внесок у розвиток культури Східної Галичини зробив кардинал Римо-католицької церкви, митрополит УГКЦ після А. Шептицького, проф. Й. Сліпий. У статті, надрукованій 1925 р. у журналі «Дзвони», він вказував, що віра і наука – «два крила, якими підноситься людський дух у безкраї простори» [15; 11], аналізує ці поняття і доходить висновку, що віра і наука не суперечать один одному, адже є двома родами пізнання. В іншій праці «Візантизм як форма культури», виголошеній на IV Священничій конференції про Єдність Церкви у Пінську 1934 р., богослов назвав культуру «твором людського духа», окреслив складові елементи поняття візантизму та його ролі в історії

Київської Русі. На його думку, «византійська культура усунула поганство, зуніфікувала Київську державу та зорганізувала поодинокі племена, а передусім велику роль відіграла Церква на чолі з митрополитом» [4].

Про співпрацю майбутніх священників УГКЦ із музеєм Наукового товариства ім. Т. Шевченка в археологічних дослідженнях 1931-1935 рр. пише його тодішній директор, член професорсько-викладацького складу академії Я. Пастернак. На думку професора, через залучення студентів-богословів до збереження українських пам'яток «виховується нове покоління духовенства, яке попри теологічну високу освіту винесе з мурів Богословської Академії ще й нове теоретичне й практичне значення рідної старовини, вже необхідне сьогодні при культурно-освітній праці на селі та конечне до відповідного, наукового добування нових матеріалів для української археології» [12; 4].

Статті В. Січинського, В. Залозецького, С. Щурата, М. Голубця, Я. Пастернака засвідчують, що духовенство УГКЦ, а особливо митрополит А. Шептицький, стало головним ініціатором і замовником археологічних розкопок на теренах старого Галича у с. Крилос. Під час цих досліджень на чолі з Я. Пастеранаком віднайдено декілька стародавніх фундаментів руських церков, серед них церква Успія Пресвятої Богородиці та кам'яний саркофаг князя Я. Осмомисла.

Історик та політичний діяч В. Липинський, аналізуючи релігію і церкву в історії України, вважав, що унія змогла зберегти єдність, зокрема в мові, обрядах, традиціях із православними. Головною ж її заслугою, на думку дослідника, було те, що ставши в Західній Україні «вірою батьківською, традиційною», вона допомогла українській культурі уникнути процесу повної колонізації та русифікації [7; 76-77]. З цим погоджується С. Томашівський, зазначаючи, що переваги і заслуги греко-католицької церкви в тому, що вона відкрила доступ до західної культури, і «зберегла західно-руські окраїни від винародовлення» [17; 80]. Вчений наголошував, якщо «держава фізичними засобами творить національну державу і дбає про матеріальне добро підданих, то греко-католицька церква удержує міжнародний культурний зв'язок і формує народну душу», адже через своє геополітичне становище є посередником між Сходом і Заходом [18; 63].

Другий період дослідження охоплює радянські часи. У зв'язку з ліквідацією УГКЦ 1946 р., історіографія того часу спрямована на утвердження в пам'яті суспільства негативного, шкідливого штампу щодо діяльності греко-католицького духовенства і його внеску у культурну спадщину Східної Галичини. Яскравим прикладом радянської антицерковної думки можна вважати письменника, члена КПЗУ Я. Галана, який під псевдонімом В. Росович у львівській газеті «Вільна Україна» 1945 р. опублікував статтю «З хрестом чи з ножем?». Діяльність митрополита А. Шептицького у сфері культури автор оцінив як таку, що спрямовувалася на створення собі авторитету: «Маючи в своєму розпорядженні величезний маєток та субсидії з різних джерел, він широко розгортає філантропічну діяльність. Буде музей, згодом лікарню; гроші з його особистої каси стають основним капіталом найбільшого галицького банку. Чимало художників, письменників, артистів користується з його матеріальної підтримки. Земне добро стає в його руках ланцюгом, що приковує паству до митрополичого престолу». Однак, автор зазначає, що «це була тільки підготовка до великих подій, які наближалися» [14; 5].

У наступній статті «Присмерк чужих богів» (1948 р.) Я. Галан заявляє, що «через декілька місяців після смерті митрополита А. Шептицького Брестська унія канула в лету, а її твориво – плід 400-літніх розпачливих зусиль ворогів України – розпалося в порошок, не залишивши по собі нічого, крім тьмяних спогадів і запаху тліні» [2; 447-448].

Дані роботи започаткували пропагандистські кампанії проти греко-католицького духовенства і наступні дослідники почали висвітлювати діяльність Церкви та її сподвижників тенденційно. До таких представників радянської думки належить книга В. Добричева «У тіні святого Юра», видана на основі документів з архіву А. Шептицького, греко-католицької консисторії та митрополичого ординаріату. Автор вважав Шептицького релігійним фанатиком, а станіславського єпископа Хомишина «рупором греко-католицької церкви», які «підривали вплив передових революційно-демократичних письменників на маси», осуджуючи їхню творчість. Греко-католицьке духовенство «розправилось» з творчою спадщиною Т. Шевченка, І. Франка, В. Стефаника [5; 77-90].

«Антинародну», «антигуманну» діяльність священнослужителів прослідковуємо в роботах П. Петлякова, О. Уткіна, А. Шиша. Дані автори оцінили роль духовенства у житті суспільства, не виходячи із загальноприйнятих норм радянської історичної доби. Особливої уваги у цьому ряду заслугове праця мистецтвознавця В. Овсійчука, присвячена українському живописцю О. Новаківському, написана у 1988 р. У ній автор подає інформацію про роботу А. Шептицького як викладача історії всесвітнього мистецтва від найдавніших часів до XIX ст. у художній школі Новаківського та його сприяння розвитку установи.

У той час зарубіжні історики вивчали прогалини церковної тематики, яку старанно уникали радянські дослідники. Однією з перших біографічних праць про Шептицького стала робота С. Барана, в якій він назвав митрополита мостом між Західною і Східною християнськими церквами. Автор подав інформацію про те, що митрополит був не тільки дійсним членом НТШ, але й видатним науковцем з історії Східної церкви та церковного мистецтва, субвенціював українське приватне шкільництво, займався виховно-видавничою діяльністю, був меценатом українського мистецтва й музейництва.

Заслуги митрополита перед українським народом, церквою і культурою опрацював В. Лаба, який зазначив, що «не було української людини, яка б не користувалась безпосередньо, чи бодай опосередковано, ділами Великого Митрополита: не було української установи, яка постала б діяла без підтримки Митрополита. Великий Митрополит робив для українського народу те, чого не міг зробити ніхто інший. Він один мав усі дані бути провідником народу – і ним був» [19; 67].

Значну увагу релігійно-культурній діяльності предстоятеля УГКЦ приділяв український письменник, перекладач і мистецтвознавець М. Островерха. Автор висвітлює роль митрополита в екуменічній праці, видавництві релігійних, літературно-мистецьких журналів і газет, реорганізації духовної семінарії у Львові.

Театрознавець Г. Лужницький, вивчаючи історію української церкви, писав, що метою діяльності митрополита Шептицького було з'єднання усіх українців в одному обряді під католицькою церквою. Це він здійснював через «творення таких культурних надбань як «Академічний Дім» у Львові, гімназію для українських дівчат під керівництвом сестер Василянок у Львові, низки ремісничих і дяківських шкіл, бурс, сирітських захистів, українського шпиталю («Народна Лічниця»), домівок для організацій служниць, залізничників чи в загальному міщан і інших організацій для молоді, захоронок, т. зв. малих семінарій, не згадуючи вже про безчисленну кількість стипендій, передусім для образотворців та науковців і, врешті, завершення цього всього «Національний Музей» з його безцінними мистецькими скарбами» [8, 553-554].

Велич постаті Шептицького у житті українців констатував проф. І. Гриньох, називаючи його одночасно «справжнім провідником Церкви та смиренным пастирем повіреного стада; тихим монахом у містичному спогляданні та палким реформатором; надхненним дослідником з пророчим видінням майбутнього й терпеливим учителем-виховником; щедрим меценатом культури та дбайливим опікуном немічних-хворих, вдів і сиріт; провідником і аскетом» [3; 5]. Робота написана у досить пафосному стилі, проте висока за науково-фаховим рівнем і заслуговує особливе місце у шептицькознавстві.

Зі здобуттям у 1991 р. Україною незалежності та легалізацією УГКЦ відбулись зміни в історії церкви. Саме в той час дослідники почали звертатись до релігійного питання, щоб відновити історичну справедливість в оцінці ролі церкви у житті суспільства. У розвитку історіографії почався третій період. На зміну ідеологічним стереотипам, сформованим у попередні часи, прийшли наукові публікації, в яких автори намагаються об'єктивно показати різні аспекти діяльності греко-католицьких священнослужителів.

Праця В. Іванишина стала першою спробою узагальнити здобутки унії, серед яких: збереження в умовах латинізації та колонізації східного обряду, захист української мови, започаткування національної школи, пробудження національної свідомості українців тощо. Автор окреслив також напрями діяльності митрополита, вважаючи, що «його культурно-просвітницька діяльність була скерована на піднесення моралі й духовності народу до того рівня, на якому з'являється свідомість і масова готовність до практичної роботи у справі національного державного будівництва...» [6; 35].

Роль УГКЦ у розвитку молодіжної скаутської організації «Пласт», участь духовенства у всіх пластових заходах висвітлено у книзі Б. Савчука. Автор зазначив, що «Пласт» і церкву єднали спільні християнсько-моральні засади.

Найвизначніший дослідник історії Церкви Закарпаття А. Пекар у другому томі книги «Нариси історії Церкви Закарпаття» узагальнив народно-культурну, душпастирську, наукову працю духовенства, проаналізував священницькі товариства (Общество св. Василя, Товариство катехитів, Общество св. Атанасія, Місієне Т-во св. Йосафата, Товариство Українських Греко-католицьких священників та ін.) і їхню пресу. Чимало уваги приділено літературній творчості закарпатських священників, художні твори яких мало вивчені. На думку вченого, церква завжди була осередком матеріальної культури, адже навколо неї «розвивалось будівництво мистецьких дерев'яних церков, різьбярство чудових іконостасів, хрестів чи свічників, народне сакральне мистецтво, тощо, в яких виявився геній народних митців» [13; 266].

У книзі І. Паславського про УГКЦ як культурно-політичне явище відмічено, що «благодотворна роль греко-католицької церкви для української культури відчутно зросла наприкінці XIX – початку XX ст., коли її діяльність влилася в русло національно-визвольного руху в Західній Україні» [11; 66].

Греко-католицькі священнослужителі стали представниками українського національного відродження Галичини і Закарпаття. Автор зауважив, що унія зблизила українців із західним католицизмом у більшій мірі в догматиці, проте музична культура, сакральне мистецтво й архітектура зберегли свою національну ідентичність, що і пояснює цей український феномен.

Про єпископа Г. Хомишина писав П. Мельничук, який охарактеризував його як «творця католицької преси». Автор відзначив роль Владики у видавництві газети «Нова Зоря», головним завданням якої було поширення католицького світогляду у всіх сферах життя, захист його в боротьбі з більшовизмом. Автор подав інформацію про діяльність перших редакторів даного часопису – о. Т. Галушинського та д-ра Й. Назарука. Другим твором Хомишина стала єпархіальна газета «Правда», що була «таким легким стилем писана, що стала невідлучним приятелем селянства, яке жадне до доброї газети» [9; 213].

С. Олесків присвятив свою роботу кардиналу Й. Сліпому, назвавши його «одним із найбільш видатних учених у світі теології». За період своєї діяльності він опублікував у журналі «Богослов'я» безліч богословських досліджень, лекцій, доповідей, підняв рівень навчання в Академії та заснував науково-дослідний центр – Богословське наукове товариство [20; 9-10].

Одній з мало досліджених сторінок в історії нашої культури – дружніх відносинах митрополита Шептицького і художника О. Новаківського присвячена низка робіт мистецтвознавця, музейного діяча Л. Волошин, яка зосередила свою увагу на портретах А. Шептицького, створених художником, уточнила деякі біографічні відомості в їх співпраці, показала меценатську підтримку главою УГКЦ Мистецької школи Новаківського та самого пейзажиста у складних життєвих ситуаціях. Все це митрополит робив через розуміння потреби «виходу українського мистецтва з глухого кута провінційної відсталості й обскурантизму на широкі обрії загальноєвропейських шукань» [1; 14].

У монографії проф. І. Пилипіва висвітлено діяльність духовенства та чернечих об'єднань, які реалізовували свою виховну та навчальну роботу в дитячих садках, захоронках, викладали в учительських семінаріях і школах.

На прикладі Станіславської єпархії описано динаміку розвитку релігійного життя даного періоду. У створенні національної освіти велику роль відіграв педагогічний досвід Церкви, що базувався на забезпеченні всебічного розвитку особистості в дусі християнської моралі та задіянні усіх можливих культурно-наукових сил: самоосвітні гуртки, аматорські вистави, курси ремесел тощо.

В. Чернописька розглянула широкомасштабну діяльність К. Шептицького – брата Владики Андрея у громадсько-культурному житті Східної Галичини досліджуваного періоду. Ігумен Климентій значну увагу приділяв розбудові монастирів, які стали просвітницько-культурними осередками для українців. Зокрема, при Зарваницькому монастирі створено бібліотеку, діяв молодіжний хор, проводилась катехизація; при Святоіванівській Лаврі відкрито школу Східного іконопису, в якій давали уроки видатні художники та іконографи. К. Шептицький брав участь у видавничій діяльності, намагався відродити традиції візантійського малярства та піднести науковий рівень народу.

Природоохоронна діяльність церкви (організація природних заповідників, господарство в лісах, пропаганда ідей охорони природи тощо) була об'єктом дослідження О. Гайдукевич. Автор розкриває створення церквою низки заповідників, що мали велике значення для природничої науки та національно-культурного життя галичан, аналізує їх співпрацю з туристично-рекреаційними організаціями.

Діяльність церкви в період німецького окупаційного режиму в Україні опрацювала О. Сурмач, велику увагу приділивши внутрішньоцерковному життю, зокрема у сфері освіти і науки, релігійної преси, культурно-просвітницькій та екуменічній діяльності греко-католицької церкви.

Висновки. Підсумовуючи історіографічний огляд зазначимо, що дослідження окремих сторін діяльності духовенства УГКЦ у культуротворчому просторі Східної Галичини є актуальними. В останні роки відроджується інтерес до історичної справедливості в оцінці масштабного впливу УГКЦ та духовенства на культуру даного регіону. Адже саме у розвитку української культури сподвижники церкви вбачали важливий елемент націотворення та, як найбільш впливової сили суспільства того часу, докладали максимум зусиль до її збереження і піднесення. Проте, попри значну зацікавленість науковців роллю церкви у житті українців, робіт, які б комплексно розкривали внесок греко-католицького духовенства у культурне життя Східної Галичини 1921-1946 рр., не виявлено.

Список використаної літератури

1. *Волошин Л.* Княжий дарунок великого мецената. Митрополит Андрей Шептицький у житті і творчості Олексія Новаківського / Л. Волошин. – Львів : Свічадо, 2001. – 200 с.
2. *Галан Я.* Присмерк чужих богів / Я. Галан // Драматичні твори. Художні твори. Публіцистика / Я. Галан. – Київ : Наук. думка, 1983. – С. 447-460.
3. *Гриньох І.* Слуга Божий Андрей – благовісник єдності / І. Гриньох. – Мюнхен : Biblos, 1961. – 220 с.

4. *Дацько І.* Екуменічна й еклезіологічна мисль патріарха Йосифа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecumenicalstudies.org.ua/sites/default/files/docs/Ekklesiologia_Slipoho.pdf. – Назва з екрана.
5. *Добричев В.* У тіні святого Юра / В. Добричев. – Львів : Каменяр, 1970. – 216 с.
6. *Іванишин В.* Українська церква і процес національного відродження / В. Іванишин. – Дрогобич, 1990. – 93 с.
7. *Липинський В.* Релігія і церква в історії України / В. Липинський. – Львів : Дружина, 1933. – С. 76-77
8. *Лузницький Г.* Українська Церква між Сходом і Заходом : нарис історії Української Церкви / Г. Лузницький. – Філадельфія : Накладом Союзу українців-католиків «Провидіння», 1954. – 723 с.
9. *Мельничук П.* Владика Григорій Хомишин. Патріот-місіонер-мученик / П. Мельничук. – Львів : Місіонер, 1997. – 416 с.
10. *Митрополит Андрей Шептицький.* Про вагу і значення музеїв // Літопис Нац. музею за 1934 р. – Львів : Накладом Нац. музею, 1935. – С. 3-7.
11. *Паславський І.* Між Сходом і Заходом : нариси з культурно-політ. історії укр. церкви / І. Паславський. – Львів : Стрім, 1994. – 144 с.
12. *Пастернак Я.* Новий чинник в українській археології [З приводу інавгурації нового шкільного року у Богословській академії] // Діло. – 1934. – 30 верес.
13. *Пекар А.* Нариси історії церкви Закарпаття / А. Пекар. – Рим ; Л. : Вид-во Василян ОО «Місіонер», 1997. – 492 с.
14. *Росович В.* З хрестом чи з ножем? // Вільна Україна. – 1945. – 8 квіт. – С. 5-6.
15. *Сліпий Й.* Віра і наука / Й. Сліпий. – Рим, 1990. – 51 с.
16. *Томашівський С.* Про ідеї, героїв і політику : відкритий лист до В. Липинського / С. Томашівський. – Львів, 1929. – 132 с.
17. *Шептицький А.* Значення національного мистецтва / А. Шептицький // Укр. культура. – Львів, 1935. – Ч. 1. – Квіт.
18. *Шептицький А.* Мої спомини про предмет музейних збірок / А. Шептицький // Двадцятьп'ятьліття Національного музею у Львові : збірник / під ред. дир. музею І. Свенціцького. – [Перевид. Нац. музеєм у Львові ім. А. Шептицького з 1930 р.]. – Львів, 1930 – С. 6-10.
19. *Laba V.* Metropolitan Andrei Sheptytsky. His life and accomplishments. – Rome : St. Clement's Ukrainian Catholic University in Rome, 1984. – 77 s.
20. *Oleskiw S.* Josyf Cardinal Slipyj : Confessor of the faith. – London ; New-York ; Toronto : Ukrainian Central Information Service, 1984. – 63 s.

References

1. *Voloshyn L.* Kniazhyi darunok velykoho metsenata. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi u zhytti i tvorchosti Oleksy Novakivskoho / L. Voloshyn. – Lviv : Svichado, 2001. – 200 s.
2. *Halan Ya.* Prysmerk chuzhykh bohiv / Ya. Halan // Dramatychni tvory. Khudozhni tvory. Publitsystyka / Ya. Halan. – Kyiv : Nauk. dumka, 1983. – S. 447-460.
3. *Hryn'okh I.* Sluha Bozhyi Andrei – blahovisnyk yednosti / I. Hryn'okh. – Miunkhen : Biblos, 1961. – 220 c.
4. *Datsko I.* Ekumenichna y ekleziolohichna mysl patriarkha Yosyfa [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ecumenicalstudies.org.ua/sites/default/files/docs/Ekklesiologia_Slipoho.pdf. – Nazva z ekrana.
5. *Dobrychev V.* U tini sviatoho Yura / V. Dobrychev. – Lviv : Kameniar, 1970. – 216 s.
6. *Ivanyslyn V.* Ukrainska tserkva i protses natsionalnoho vidrozhennia / V. Ivanyslyn. – Drohobych, 1990. – 93 s.
7. *Lypynskyi V.* Relihiia i tserkva v istorii Ukrainy / V. Lypynskyi. – Lviv : Druzhyna, 1933. – S. 76-77
8. *Luzhnytskyi H.* Ukrainska Tserkva mizh Skhodom i Zakhodom : narys istorii Ukrainskoi Tserkvy / H. Luzhnytskyi. – Filadelfia : Nakladom Soiuzu ukraintiv-katolykiv «Provydinnia», 1954. – 723 s.
9. *Melnychuk P.* Vladyka Hryhorii Khomyshyn. Patriot-misioner-muchenyk / P. Melnychuk. – Lviv : Misioner, 1997. – 416 s.
10. *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi.* Pro vahu i znachennia muzeiv // Litopys Nats. muzeiu za 1934 r. – Lviv : Nakladom Nats. muzeiu, 1935. – S. 3-7.
11. *Paslavskyi I.* Mizh Skhodom i Zakhodom : narysy z kulturno-polit. istorii ukr. tserkvy / I. Paslavskyi. – Lviv : Strim, 1994. – 144 s.
12. *Pasternak Ya.* Novyi chynnyk v ukrainskii arkheolohii [Z pryvodu inavhuratsii novoho shkilnoho roku u Bohoslovskii akademii] // Dilo. – 1934. – 30 veres.
13. *Pekar A.* Narysy istorii tserkvy Zakarpattia / A. Pekar. – Rym ; L. : Vydavnytstvo Vasylilian OO «Misioner», 1997. – 492 s.
14. *Rosovych V.* Z khrestom chy z nozhem? // Vilna Ukraina. – 1945. – 8 kvit. – S. 5-6.
15. *Slipyi Y.* Vira i nauka / Y. Slipyi. – Rym, 1990. – 51 s.
16. *Tomashivskyi S.* Pro idei, heroiv i polityku : vidkryty lyst do V. Lypynskoho / S. Tomashivskyi. – Lviv, 1929. – 132 s.
17. *Sheptytskyi A.* Znachennia natsionalnoho mystetstva // Ukr. kultura. – Lviv, 1935. – Ch. 1. – Kvit.
18. *Sheptytskyi A.* Moi spomyny pro predmet muzeinykh zbirok / A. Sheptytskyi // Dvaitsiatpiatlittia Natsionalnoho muzeiu u Lvovi : zbirnyk / pid red. dyr. muzeiu I. Svientsitskoho. – [Perevyd. Nats. muzeiem u Lvovi im. A. Sheptytskoho z 1930 r.]. – Lviv, 1930 – S. 6-10.

19. *Laba V.* Metropolitan Andrei Sheptytsky. His life and accomplishments. – Rome : St. Clements Ukrainian Catholic University in Rome, 1984. – 77 s.

20. *Oleskiw S.* Josyf Cardinal Slipyj : Confessor of the faith. – London ; New-York ; Toronto : Ukrainian Central Information Service, 1984. – 63 s.

КУЛЬТУРОТВОРЧЕСКИЕ РЕФЛЕКСИИ ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКОГО ДУХОВЕНСТВА В ИСТОРИОСОФСКОЙ ПАРАДИГМЕ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ 1921-1946 ГОДОВ

Фарина Оксана Викторовна, аспирантка,
Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

На основе отечественной и зарубежной историографии анализируется вклад греко-католического духовенства в культуру Восточной Галиции 1921-1946 гг. Изучение исторического наследия предшественников условно разделено на три периода: довоенный советский, современный, что обусловлено различными позициями ученых, занимающихся данной проблематикой. Выявлено, что с обретением независимости Украины увеличился научный интерес к церковной проблематике и определение ее роли в украинском обществе. Обобщенно, что исследования разносторонней деятельности греко-католического духовенства в культурном пространстве Восточной Галиции являются актуальными, однако комплексного изучения культуротворческого вклада сподвижников церкви в жизни данного региона 1921-1946 гг. не изложено.

Ключевые слова: культура Восточной Галиции, греко-католическое духовенство, культуротворческая деятельность церкви.

CULTURAL AND CREATIVE REFLECTIONS OF GREEK CATHOLIC CLERGY IN HISTORIOSOPHICAL PARADIGM OF EASTERN GALICIA IN 1921-1946

Faryna Oksana, postgraduate student,
Kyiv national university of culture and arts

Based on domestic and foreign historiography the article analyzes the contribution of Greek Catholic clergy in culture of Eastern Galicia in 1921-1946. The study of the historical heritage of precursors conventionally divided into three periods: the pre-war, Soviet and modern, due to the different positions of scientists who were involved in this issue. Revealed that from the independence of Ukraine in 1991 increased scientific interest in church issues and defining its role in the Ukrainian society. Overall, the research of individual activity aspects of Greek Catholic clergy in cultural space of Eastern Galicia is very extensive and relevant, but a comprehensive study of cultural and creative contribution of associates of church in life of this region 1921-1946 doesn't exist.

Key words: culture of Eastern Galicia, Greek Catholic clergy, cultural and creative activity of church.

UDC 130.2:262.1:281.9(477.83/.86)«1921/1946»

CULTURAL AND CREATIVE REFLECTIONS OF GREEK CATHOLIC CLERGY IN HISTORIOSOPHICAL PARADIGM OF EASTERN GALICIA IN 1921-1946

Faryna Oksana, postgraduate student,
Kyiv national university of culture and art

The aim of this paper is to recreate the contribution of Greek Catholic clergy in the cultural heritage of Eastern Galicia 1921-1946 in domestic and foreign historiography.

Research methodology. Twenty major publications on the subject (historical literature, theological reports, scientific works and newspaper articles) have been reviewed.

Results. The author considered the historical achievements of predecessors, conventionally distinguishes three periods, reflecting the position of scholars who engaged in this issue: 1) prewar – 1921-1939; 2) Soviet – 1940 – the end of 80's XX century; 3) modern – 1991 – the beginning of XXI century. The first period presented by fragmented and small number of works. Particularly noteworthy are the works of the higher clergy of the UGCC, namely H. Kostelnyk, Y. Kotsylovskiy, A. Sheptytskyi, Y. Slipyi, who wrote mostly about the church, the role of Christian education and the importance of culture in the life of people. The second period of investigation covers Soviet times. In connection with the liquidation of the UGCC in 1946, the historiography of this period of time is aimed at strengthening the memory of negative, harmful stamp on the activities of the Greek Catholic clergy and its impact on cultural life of Eastern Galicia. Famous researchers are: Ya. Halan, V. Dobrychev, P. Petliakov, O. Utkin, A. Shysh. At this time, foreign researchers studied gaps of church theme, which carefully Soviet researchers avoided, making it possible to reproduce the real picture of the impact of Greek Catholic priests on the culture of Eastern Galicia. Among the famous historians abroad: S. Baran, V. Laba, M. Ostroverkha, H. Luzhnytskyi, I. Hrynokh. Ukraine gained its independence in 1991 and in the development of historiography began the third period. Instead of ideological stereotypes generated in previous days, there came scientific publications in which the authors tried to objectively show different aspects of the Greek Catholic clergy: works of V. Ivanyshyn, B. Savchuk, A. Pekar, I. Paslavskiy, P. Melnychuk, S. Oleskiw and others.

Novelty. The article represents an attempt of large-scale comprehensive study of influence of Greek Catholic clergy on cultural life of Eastern Galicia in 1921-1946.

The practical significance of scientific paper is in the ability to use substantive provisions, research findings in writing dissertations, books, monographs, as well as use in teaching various subjects (history of culture, religion, local history).

Key words: culture of Eastern Galicia, Greek Catholic clergy, cultural and creative activity of church.

Надійшла до редакції 25.10.2016 р.

УДК [168.522:82.091]

КОНЦЕПЦІЯ ДЕСТРУКЦІЇ МИХАЙЛЯ СЕМЕНКА ТА ТРАНСГРЕСИВНИЙ ДОСВІД ЖОРЖА БАТАЯ: ПОТЕНЦІАЛ ПАРАЛЕЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Холодинська Світлана Миколаївна, кандидат філософських наук,
доцент, Державний вищий навчальний заклад
«Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь
svetlana01091970@mail.ru

Здійснено паралельний аналіз концепції деструктивного М. Семенка та трансгресивного досвіду Ж. Батая. Трансформуючись у сферу естетичного, паралельний аналіз виявляє показові аналогії в авторських теоретичних позиціях і художній практиці митців. Показано, що певний інтерес українських футуристів до дадаїзму та сюрреалізму як впливових культуротворчих явищ в європейському мистецтві 20-30-х років минулого століття, стимулювався близькими до них теоретичними шуканнями М. Семенка – засновника української моделі футуризму.

Ключові слова: деструкція, трансгресивний досвід, паралельний аналіз, сміх, «глобальний експеримент».

Постановка проблеми. Феномен українського авангарду, що сьогодні знаходиться в епіцентрі вітчизняної гуманістики, визначив кілька напрямів його дослідження, які дозволяють цілісно осмислити це визначне явище. Показовими серед них є дві тенденції: аналіз українського авангарду як самобутньої складової європейського авангардистського руху і застосування персоналізованого підходу, що дозволяє сконцентрувати увагу на творчих пошуках його провідних представників. Хоча ці тенденції щільно пов'язані між собою і – фактично – формують єдине поле для дослідження українського авангарду, зосередження уваги на другій, спрямованій на аналіз доробку конкретної творчої особистості, відкриває можливості для більш поглибленого вивчення художнього напрямку, до якого митець безпосередньо причетний, а отже – і певного аспекту в історії, теорії та практиці авангардистського руху в Україні. Це, зокрема, стосується постаті Михайля Семенка (1892-1937 рр.), ім'я якого безпосередньо ототожнюється з українським футуризмом – визначним чинником українського авангарду.

Аналіз останніх публікацій. За роки державної незалежності українські науковці зробили чимало теоретично об'єктивного задля відновлення логіки розвитку як авангардного мистецтва загалом, так і футуризму, зокрема. Завдяки теоретичним напрацюванням А. Білої, Д. Горбачова, С. Жадана, О. Ільницького, О. Кашуби-Вольвач, Л. Левчук, О. Сарнавської, В. Тузова, П. Храпка й ін. поступово виробляється досить стале уявлення щодо періодизації футуристичного руху, складу його учасників, «задіяності» різних видів мистецтва у футуристичних експериментах. Позитивним є і те, що, зосереджуючись на українському футуризмі, науковці приділяють певну увагу європейським футуристичним традиціям, розглядаючи українську модель у структурі більш широких процесів. Також увагу науковців на сучасному етапі продовжує привертати трансгресивний досвід, який вважається теоретичним надбанням французької естетики першої пол. ХХ ст., перш за все пов'язаний з ім'ям Жоржа Батая (Буцикіна Є., Оніщенко О.).

Метою статті є паралельний аналіз концепції деструктивного М. Семенка та трансгресивного досвіду Ж. Батая. У попередніх своїх статтях ми прагнули визначити основні тенденції теоретичної спадщини українського футуриста. Концепція деструкції є лейтмотивом усіх основних публікацій М. Семенка та викликає асоціації з концепцією трансгресивного, обґрунтованою відомим французьким естетиком, мистецтвознавцем та письменником Ж. Батаєм.

Виклад основного матеріалу. Специфіка творчих орієнтирів М. Семенка допомагає чітко виокремити у його спадщині «практичний» і «теоретичний» виміри, що закономірно і природно зробили здобутки митця предметом міждисциплінарного аналізу. «Практичний» вимір – зрозуміло – переважно досліджується літературознавцями, тоді як другий – «теоретичний» – опиняється на своєрідному «гуманітарному перехресті» літературознавства, культурології, естетики, а інколи – етики і психології.